

TRIGLAVSKI NARODNI PARK

ČASOPIS SKUPNOSTI ŠOL
BIOSFERNEGA OBMOČJA JULIJSKE ALPE **2022/2023**

ČUDOVITI SVET SEMEN

ROŽNI KVIZ

SKUPNOST ŠOL MLADI NADZORNIK

MOGOČNA, SKRIVNOSTNA
IN ZAPELJIVA NARAVA

SEMENA - TAKŠNA IN DRUGAČNA

CIKA, DREŽNIŠKA KOZA IN BOVŠKA OVCA

ZA MLADE

TRIGLAVSKI NARODNI PARK

Srce Biosfernega območja Julijske Alpe

TRIGLAVSKI NARODNI PARK velja za enega izmed največjih in najstarejših narodnih parkov v Evropi. Namen narodnega parka je varovanje edinstvene narave in ohranjanje izjemne kulturne krajine. Uvršča se med najbolj znane in najbolj obiskane narodne parke v Evropi.

Naš narodni park pa niso le vrhovi gora, so tudi dišeče rože, siv apnenec, prepadi, nežne iglice macesna, mrzla studenčica, plitje petje, strmi travniki, poledenel sneg, rezek zrak in tišina, ki jo slišiš. Triglavski narodni park so tudi ljudje, ki tu živijo ali pa ga obiščejo.

Leto 2024 bo jubilejno leto za Triglavski narodni park, območje Julijskih Alp in slovensko naravovarstvo.

Praznovali bomo 100-letnico podpisa zakupne pogodbe za ustanovitev Alpskega varstvenega parka, predhodnika Triglavskega narodnega parka.

Triglavski narodni park, srce Biosfernega območja Julijske Alpe, slovi po neokrnjeni naravi, vendar pa imamo ljudje pomembno vlogo pri ohranjanju njegovih naravnih in kulturnih vrednot. Brez vpliva človeka tako ne bi poznali planin, na katerih se poleti pase živina, stanov in drugih elementov kulturne krajine, prav tako ne bi bilo tradicionalnih kmetijskih pridelkov, ki so nepogrešljivi sestavni del naših zajtrkov, kosil in večerij.

Ko smo že pri hrani – kar težko je verjeti, da se mnoge zgodbe z naših krožnikov začenjajo z drobcenimi (ali malo večjimi) semeni, ki vzkljujejo in se razvijajo v rastline. Semena, ki jim je posvečena ta številka časopisa, so različnih velikosti, barv in oblik, rastline, ki zrastejo iz njih, pa imajo različen pomen v svojem življenjskem prostoru.

Da iz majhnega zraste veliko, dokazujete tudi vi, dragi bralci, saj postajate vse bolj odgovorni varuhi narave. Vedoželjnost vam pomaga širiti znanje, ki bo pripomoglo, da bodo naravo lahko občudovali (in njene plodove uživali) tudi mladi, ki se bodo po našem edinem narodnem parku sprehajali čez mnogo let.

Ob branju in dejavnostih, ki vam jih predlagamo, vam želimo obilo zabave!

Petra Mlakar,
predstavnica za odnose z javnostjo v
Javnem zavodu Triglavski narodni park

SKUPNOST ŠOL

Biosfernega območja Julijske Alpe

Preplet človeka in narave je tu v gorskem svetu našega dela Slovenije tako edinstven, da je organizacija UNESCO Julijskim Alpam leta 2003 podelila naziv biosferno območje.

Glavni cilj biosfernega območja je trajnostno raziskovati, izobraževati in upravljati naravne vire. Turizem, gozdarstvo, promet, skratka, vse, kar ljudje počnemo, jim lahko škodi, zato se moramo potruditi, da ne vplivamo negativno na okolje.

V naravi je vse povezano. Povezani smo tudi učenci, učitelji, ravnatelji in drugi sodelavci v šolah članicah Skupnosti šol Biosfernega območja Julijske Alpe in Javnem zavodu Triglavski narodni park.

Marsikaj smo že počeli skupaj: naravoslovni dnevi, delavnice, tabori, strokovne ekskurzije, tradicionalni Belarjevi dnevi ter Triglavska zakladnica, otroški časopis in številna učna orodja od visoke grede do interaktivne table in zemljevida.

Vse z namenom spoznavanja in ohranjanja našega raja pod Triglavom.

Kaj se nam dogaja v Skupnosti šol Biosfernega območja Julijske Alpe?

Brezplačne delavnice

Pocarjeva domačija

Belarjevi dnevi

Znak kakovosti

za leto 2023 so prejele OŠ prof. dr. Josipa Plemija Bled, OŠ Gorje, OŠ Koroška Bela, OŠ Dušana Muniha Most na Soči, OŠ Poldeeta Stražišarja Jesenice, OŠ Žirovnica, OŠ Simona Kosa Podbrdo, OŠ Janeza Mencingerja Bohinjska Bistrica in OŠ F. S. Finžgarja Lesce. Šolam prejemnicam se zahvaljujemo za predanost in aktivno sodelovanje! Ostale šole pa obveščamo, da bo nov **razpis v šolskem letu 2023/2024.**

Mladi NADZORNIK

Mladi nadzorniki so otroci iz Biosfernega območja Julijske Alpe, ki naravo in naše gore radovedno spoznavajo, jo z odprtimi očmi občudujejo, pa tudi spoštujejo in varujejo.

Kaj smo že počeli:

Letos se je programu poleg 21 mladih nadzornikov pridružilo še 17 novih kandidatov.

December 2022 – sprejem kandidatov med Mlade nadzornike

Januar 2022 – zimski izlet v Krnico

Marec 2022 – ogled Centra o velikih zvereh Dina v Pivki

ALI VEŠ ...

Triglavski narodni park je že od leta 2002 vključen v program Mladi nadzornik (Junior Ranger), ki poteka pod okriljem Federacije Europarc. Nove člane sprejemamo decembra ob Mednarodnem dnevu gora.

Kaj nas še čaka?

BELARJEVI DNEVI

SODELOVANJE V PROJEKTU MLADI NA VRHU

POLETNI TABOR NA PLANINI PRI JEZERU

JESENSKI IZLET V REZIJU

Iz življenja naravovarstvenega NADZORNIKA

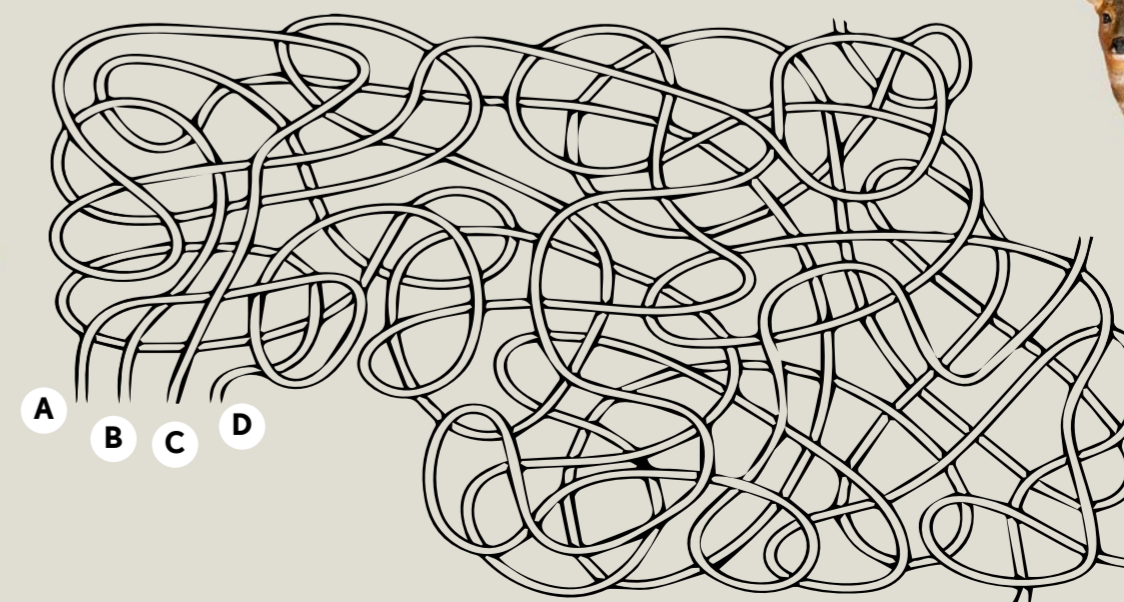

Matic Kravanja, naravovarstveni nadzornik v Trenti "MALI UJETNIK"

Nekega lepega, poznega jesenskega popoldneva, ko je sonce že zašlo, sem se odpravil na lovsko opazovalnico, ki stoji na prečudoviti gozdni jasi, le nekaj minut oddaljeni od vasi. Počasi in previdno sem se povzpел na opazovalnico, se usedel in užival v prelepem jesenskem razgledu. Po slabi uri je na jaso pritekla srna, za njo je veselo priskakljaj mladiček, ki pa ob sebi ni imel svojega bratca, kot po navadi. Družinico sem namreč že večkrat opazoval. Še nekaj časa sem mirno sedel in opazoval v upanju, da bo na jaso prihitel še drugi srnjaček, a čakal sem zaman. Zamislil sem se ... Se je malčku kaj pripetilo? Moja prva misel je bila: "Šakal ga je!", kar se takim nebogljenčkom lahko hitro zgodi.

Srna in mladič sta se še nekaj časa pasla na travniku, nato pa se odpravila v gozd. Naslednje jutro sem se zopet odpravil po isti stezi, ki vodi do opazovalnice, vendar se nisem povzpел nanjo, pač pa pot nadaljeval še dobrih 10 minut, ko je naenkrat moja pozornost pritegnil nenavaden glas. Pogledal sem okrog sebe in zagledal veliko opuščeno štirno (vodnjak), ki je tam ostala že iz časov 1. svetovne vojne in zazdelo se mi je, da glas prihaja od tam. Stopil sem bližje in zagledal nesrečnega srnjačka! Revez sam ni mogel skočiti ven, saj je bilo zanj pregloboko. Nemočno je klical na pomoč. Brž sem snel nahrbtnik, splezal v štirno in počasi nemočnega mladiča prijel ter ga dvignil iz štirne. Mladič je v trenutku stekel nekaj metrov stran, se še enkrat ustavil, me pogledal, nato pa odhitel, da poišče mamo in bratca. Verjetno je mladiča nekaj vznemirilo in se je po nesreči znašel v štirni. Ko sem se čez nekaj dni ponovno odpravil na opazovalnico, je srna s seboj spet pripeljala oba mladiča. Bil sem neizmerno vesel, da sem mladiča rešil in je družinica spet štela vse člane.

Pomagaj mi najti pravo pot do mame.

Mogočna, skrivnostna in ZAPELJIVA NARAVA

Pridi spoznavat in občudovat naravo naših Julijskih Alp! Pomladi boš zadihal s prebujajočo naravo, poleti boš užival v prijetnem hladu gozdov, jesen te bo začarala z barvami.

Odpri oči in napni ušesa, opazil boš marsikaj zanimivega. Glej, tamle je ptičje gnezdo! Kaj se premika na gozdnih tleh? Žaba! Kakšna lepa cvetlica! Mogoče pa te ves čas spremlja gozdni škrat. Kdo ve ...

TA LIPA POT
Naj vas pravljica Rezija očara s svojo naravo, zgodovino in posebno govorico Rezijanov.
Izhodišče: bar «All'Arrivo» v vasi Solbica (Stolvizza), Italija / Rezija
Težavnost: lahka pot

ALI VEŠ ...
Naravni park Julijsko predgorje in Triglavski narodni park povezujejo bogata biotska raznovrstnost, zgodovina in kultura. Imenujemo se čezmejno območje Ekoregija Julijske Alpe.

VARNO V GORE

Ni lepšega kot preživeti dan v gorah. Preden se odpraviš, moraš pot dobro načrtovati. To ti lahko prihrani energijo in olajša doživljanje čudovitega gorskega sveta.

BODITE NEMOTEČI OBISKOVALCI – ko si v visokogorju, spoštuj prebivalce gorskega sveta. Pozorno opazuj svet okoli sebe. Ne boš verjel, kaj vse ti narava pokaže, če za nekaj trenutkov v tišini postojiš, prisluhneš naravi ali jo opazuješ skozi daljnogled.

OPREMA – uporabljajte le opremo, namenjeno za hojo v gore. Obujte primerne planinske čevlje, ki segajo čez gleženj.

VREME je lahko spremenljivo. S seboj vzemite rezervna topla oblačila, oblačite se v slojih.

112 INFORMACIJE – pred odhodom na turo pridobite čim več aktualnih informacij o stanju na poteh, odprtih kočah in vremenu. V primeru nesreče kličite 112.

POTI – zaradi gruša na poteh je velika možnost zdrsa, predvsem na izpostavljenih delih in v deževnem vremenu.

Deli sliko poti ali sebe na družabnih omrežjih Facebook in Instagram s ključnikom #otrocivnarodnemparku

ALI VEŠ ...

TRIGLAVSKI NARODNI PARK je edini narodni park v Sloveniji.

V Sloveniji so leta 1924 prvič zavarovali naravno območje, in sicer Dolino Triglavskih jezer.

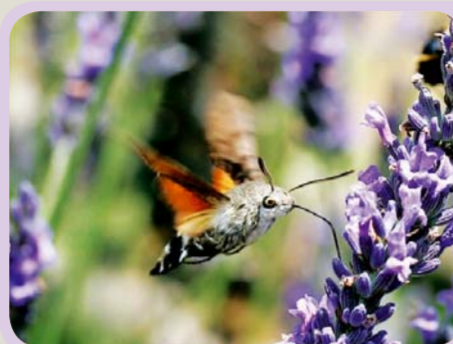
SOŠKA POT
Na poti je 7 visečih mostov (brvi) čez reko.
Izhodišče: Koča pri izviru Soče
Težavnost: lahka, a dolga pot

POT TRIGLAVSKE BISTRICE
Na vroč poletni dan te bo osvežilo pršenje mogočnega slapu Peričnik.
Izhodišče: Slovenski planinski muzej, Mojstrana
Težavnost: lahka, a dolga pot

POCARJEVA DOMAČIJA
S svojim videzom, bogato zbirko razstavljenih predmetov in zgodbo o Pocarjih obiskovalcu pričara sliko življenja v krajih pod Triglavom od daljnih stoletij do danes.
Izhodišče: Zgornja Radovna
Težavnost: lahka pot

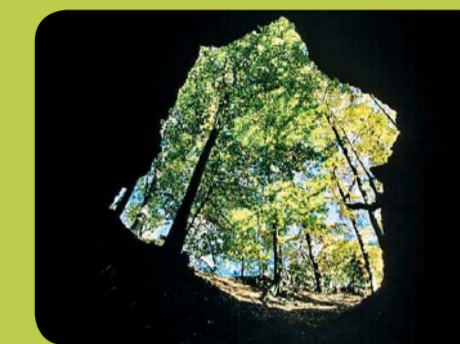

ALPSKI BOTANIČNI VRT JULIANA
V vrtu je urejena Cojzkova pot, na informativnih tablah pa lahko preberete zanimivosti iz rastlinskega in živalskega sveta.
Izhodišče: Trenta
Težavnost: lahka pot

Triglavski narodni park
Biosferno območje Julijske Alpe
Naravni park Julijsko predgorje, Italija

POKLJUŠKA SOTESKA
Da prideš naokoli, moraš skozi luknjo, čez naravni most in preko galerij.
Izhodišče: Jela - Krnica ali Zatrnik
Težavnost: lahka pot

UČNA POT GORELJEK
Na sošnem barju živijo tudi mesojede rastline.
Izhodišče: Goreljek, Pokljuka
Težavnost: lahka pot

P Svoje vozilo pusti na enem od označenih parkirišč. Na območju parka jih je dovolj.

Bus Za obisk parka uporabi javni prevoz.

Heart Spoznavam! Občudujem! Spoštujem!

MANGRTSKA UČNA POT
Sprehodite se pod tretjim najvišjim vrhom v Sloveniji.
Izhodišče: z avtobusom iz Loga pod Mangrtom na Mangrtsko sedlo
Težavnost: lahka pot

JAVORCA
Spominska cerkev sv. Duha na Javorci velja za najlepši spomenik 1. svetovne vojne na ozemlju Republike Slovenije.
Izhodišče: Planina Srednica
Težavnost: lahka pot

PLANINA RAZOR
Danes je živih planin - torej planin, na katerih se še vedo pase živina ali na katerih celo izdelujejo sir - veliko manj kot v preteklosti.
Izhodišče: planina Podkuk
Težavnost: lahka pot

OKOLI BOHINJSKEGA JEZERA
Podajte se okoli največjega jezera v Triglavskem narodnem parku, na koncu pa zavijte še v Center Triglavskega narodnega parka Bohinj.
Izhodišče: Stara Fužina
Težavnost: lahka, a dolga pot

NAJ VAS NARAVA ZAPELJE

V Biosferno območje Julijske Alpe se lahko pripeljete tudi z avtobusom ali vlakom. Če prihajate s svojim avtomobilom, pripeljite s seboj kolesa in se zapeljite po eni izmed označenih kolesarskih poti.

V poletnih mesecih za vožnjo do izhodišča ali zelene točke lahko uporabite različne lokalne avtobuse, s katerimi se po ugodni ceni ali celo brezplačno vozite ves dan. Za načrtovanje izleta uporabi QR kodo in preveri urnike prevozov.

OBIŠČI NAS

INFORMACIJSKO IN IZOBRAŽEVALNO SREDIŠČE DOM TRENTA
Na Logu, Trenta, Soča
T: +386 4 578 93 30
E: dom-tnp.trenta@tnp.gov.si

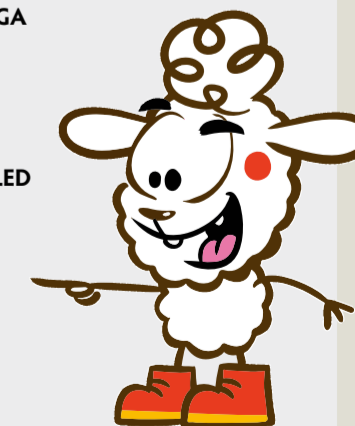
CENTER TRIGLAVSKEGA NARODNEGA PARKA BOHINJ
Stara Fužina 37-38, Bohinjsko jezero
T: +386 4 578 02 45
E: info.bohinjka@tnp.gov.si

INFOCENTER TRIGLAVSKA ROŽA BLED
Ljubljanska cesta 27, Bled
T: +386 4 578 02 05
E: info.trb@tnp.gov.si

SLOVENSKI PLANINSKI MUZEJ
Triglavska cesta 49, Mojstrana
T: +386 8 380 67 30
E: info@planinskimuzej.si

POCARJEVA DOMAČIJA
Zgornja Radovna 25, Mojstrana
T: +386 4 578 02 00 (uprava Triglavskega narodnega parka)
E: triglavski-narodni-park@tnp.gov.si

INFO TOČKA TRIGLAVSKEGA NARODNEGA PARKA ZELENA HIŠA, TIC KOBARID
Trg svobode 16, Kobarid
T: +386 5 380 04 90
E: info.kobard@dolina-soce.si

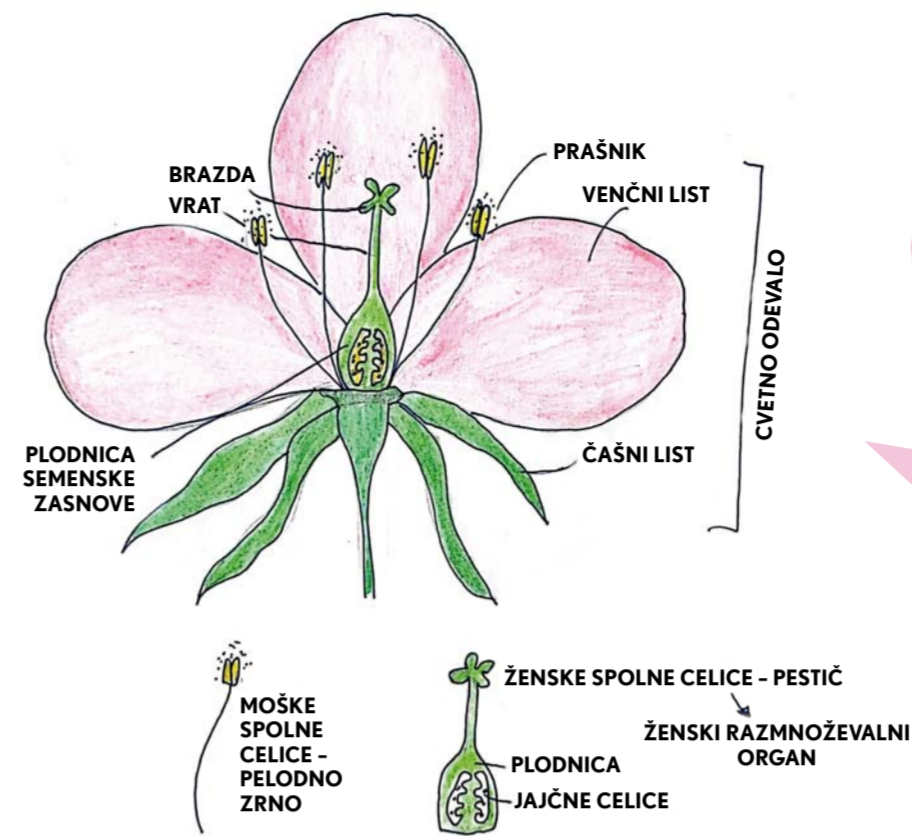
Čudoviti svet SEMEN

Si predstavljate dan brez kruha? Golaž brez popra? Solato brez olja? Počitnice brez čokolade? Ne samo plodove, tudi semena rastlin zna človek dobro izkoristiti v svoj prid.

Pred vami je nova številka časopisa, v katerem vas želimo поблиže seznaniti s semeni in vas spomniti, zakaj so tako zelo pomembna. Verjamemo, da je vsak od vas že kdaj »pihnil« v regratovo lučko; pa veste zakaj sploh ima te »padalčke«? Ste morda kdaj pomislili, kako daleč z vetrom potuje seme orhideje? Ste ga že kdaj videli v živo? Kako pa sploh nastane? Zamislite si pisan sopljudski travnik, kjer rastejo raznobarne cvetlice. Ali pa travnik, ki je bolj enobarven. Hmmm, le zakaj sta tako različna?

Vse te odgovore in še več boste našli v tem časopisu, kjer vas želimo поблиže seznaniti s projektom **Life for Seeds**, v katerem se osredotočamo na vzpostavitev semenske banke 300 značilnih vrst treh prednostnih habitatnih tipov, ki jih najdemo po Sloveniji. Dva od teh habitatnih tipov sta prisotna tudi v Triglavskem narodnem parku, kjer je v okviru naših nalog tudi obnova travnikov v zaraščanju. V poletni sezoni bomo tudi nabirali semena, da napolnimo našo banko semen, upamo pa tudi, da bomo za nabiranje semen navdušili člane vaše družine, saj bi nam dodatna pomoč pri obnovi travnikov prišla še kako prav!

Pogoj za obstanek neke rastline oziroma vrste je nastanek semena. Za kar je potrebno razmnoževanje. In kako se razmnožujejo rastline? Cvet služi za razmnoževanje rastlin.

OPRAŠITEV ALI OPLODITEV?

Ko pelodno zrno rastline pristane na brazdi pestiča, požene iz pelodnega zrna cevčica (oziroma pelodni mešiček), ki zraste vse do jajčne celice v plodnici. Ko se ti dve celici združita (iz pelodnega zrna in semenske zasnov), pravimo, da je prišlo do oploditve.

OPLODITEV: Po združitvi moške in ženske celice nastane zigota. Iz oplojene jajčeca se začne razvijati kalček nove rastline, iz semenske zasnov pa nastaja seme. To je kalček z rezervno hrano, ki ga obdaja semenska lupina. Plodnica raste in se razvija v plod.

VIDA IN LAN SPRAŠUJETA, strokovnjakinja Mina iz Triglavskega narodnega parka odgovarja.

Vida: Kako sploh nastane seme?

Mina: Seme je del rastline, ki nastane pri spolnem razmnoževanju rastlin. Večina rastlin ima cvet, kjer so moški in ženski razmnoževalni organi. Moški del so prašniki, ženski pa pestič. Oprasitev je predpogoj, da lahko pride do oploditve, torej prenosa cvetnega prahu na pestič, in s tem do razvoja novega organizma – do novega ploda, oziroma semena.

Vida: Kakšna semena pa obstajajo?

Mina: Semena so različnih velikosti, barv in oblik. Njihova oblika je prilagojena načinu raznašanja, zato so plodovi (semena), ki jih raznašajo živali, običajno sočna in živih barv. Živali plodove pojedjo, neprebavljena semena pa običajno izločijo daleč stran od izvorne rastline. Tako seme imajo npr., tisa, črni bezeg, višnja ...

Semena, ki jih raznaša voda, vsebujejo veliko zraka, da ne potonejo. Semena, ki jih razširja veter, so običajno opremljena z dlacami (regrat, vrba) ali s 'krilci' (javor).

Nekatera semena pa so tako težka, da samo padejo na tla, nepremočljiva lupina pa jim omogoča, da jih reka ali morje odnese daleč proč, kjer na primer zraste nova kokosova palma.

Lan: Zakaj so semena tako pomembna?

Mina: Tukaj bi se vrnila k prejšnjemu vprašanju, ki ga je postavila Vida. Naj vama povem, da na nek način ločimo med semeni divjih in kulturnih rastlin. Divje rastline so tiste, ki jih najdemo v naravi, npr. semena različnih rožic, zelišč, dreves, kulturne rastline pa tiste, ki jih pridelujemo za hrano.

Semena so pomembna zaradi več razlogov in eden je zagotovo ta, da so vse rastline, ki jih danes pridelujemo za hrano, v bistvu »predniki« divjih, v naravi najdenih rastlin. Divje rastline, ki prosto živijo v naravi, nosijo veliko genetsko raznovrstnost, ki omogoča razvoj novih, za odtenek drugačnih rastlin!

Vida: In zakaj shranjujemo semena?

Mina: Nekje sem zasledila podatek, da vsako leto izgubimo tudi do 15.000 rastlinskih in živalskih vrst! Samo pomislita, da je v Triglavskem narodnem parku približno 1600 vrst rastlin! Kar težko si je predstavljati, kajne, da lahko posamezne vrste tudi izgubimo! Kako bi se vama zdelo, če bi cel Triglavski narodni park »prevzele« denimo dve ali tri rastline? Grozno, kajne!

Da se vrnem k vprašanju – semena shranjujemo zato, da zaščitimo biotsko raznovrstnost, ki se zaradi poseganja človeka v naravo zmanjšuje. Zato se veliko pozornosti namenja semenskim bankam, kjer so semena shranjena in jih lahko po potrebi ponovno posejemo; na tak način se semena tudi ohranja.

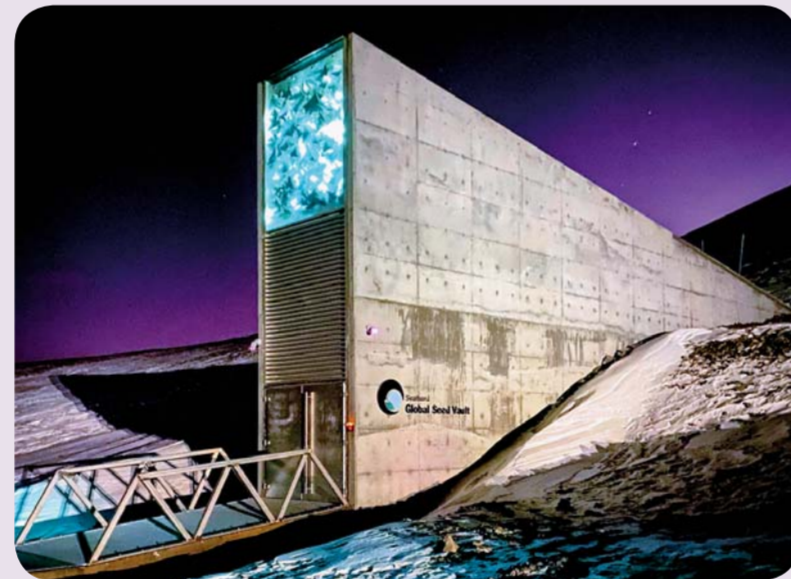
Lan: Potem v semenski banki ni denarja?

Mina: Ne, ni denarja! Si predstavljata, da bi morali preračunati semena v denar?! Kako bi to ovrednotili? Imata idejo?

Na svetu je okoli 1750 semenskih bank, ki hranijo najrazličnejše vrste semen. Prva semenska banka je bila ustanovljena v Rusiji leta 1926.

Vida: Toliko bank, in koliko semen! Katera pa je največja?

Mina: Največja semenska banka, Svalbard Global Seed Vault, se nahaja na Norveškem, na otočju Spitsbergen, in je bila zgrajena leta 2008. Gre za 120 metrov dolg bunker, zgrajen v skali in ledu, ki je zasnovan tako, da ga ne more poškodovati niti asteroid ali jedrska raketa – čeprav so leta 2017 že imeli veliko poplavo! Ta banka skladišči več kot milijon paketov, v katerih je po 5000 različnih semen z vsega sveta. Semena hranijo na temperaturi -18°C , saj v teh pogojih ohranijo kakovost tudi več sto let.

SEMENSKA BANKA SVALBARD GLOBAL SEED VAULT

Največja semenska banka divjih rastlin pa je Milenijska semenska banka Royal Kew Gardens v Veliki Britaniji, kjer hranijo semena 2,4 milijarde rastlin, ki pripadajo 39.100 različnim vrstam rastlin. Semena so shranjena na -20°C . Banka je opremljena s protipoplavno zaščito ter zaščito proti radioaktivnem sevanju in bombnemu napadu. Ta semenska banka predstavlja najbolj raznolik genski vir divjih rastlinskih vrst na Zemlji in ji pravijo tudi globalna zavarovalna policia za shranjevanje in ohranjanje semen navadnih, redkih ali ogroženih koristnih rastlin.

MILENIJSKA SEMENSKA BANKA ROYAL KEW GARDENS

Lan: Imamo tako banko tudi v Sloveniji?

Mina: Ja, kar nekaj jih je, niso pa tako velike. V okviru nacionalne genske banke Slovenije sodelujejo štiri inštitucije:

Kmetijski inštitut hrani slovenske avtohtone sorte poljščin. Hmeljarski inštitut hrani semena zdravilnih in aromatičnih rastlin in hmelja, nekaj celo v obliki tkivnih kultur.

Na oddelku za agronomijo Biotehniške fakultete v Ljubljani, hranijo semena poljščin, v shranjevalnih nasadih pa imajo tudi sadne rastline.

Na Fakulteti za kmetijstvo v Mariboru pa vzdržujejo nasad sadnega drevja, jagodičevja in vinske trte. Semena hranijo v različni embalaži, v plastičnih in aluminijastih vrečkah, ali pa v steklenih kozarcih.

V Sloveniji je največji vrt za kmetijske rastline vzpostavljen v Selekcijsko-poskusnem centru Ptuj, kjer ohranjajo okoli 5400 semen slovenskih avtohtonih vrst.

SEMENSKA BANKA KMETIJSKEGA INŠTITUTA SLOVENIJE

ALI VEŠ ...

Koruz se je razvila iz daljne prednice, divje rastline iz družine trav - teosinte. Ljudje so jo z udomačevanjem in selekcijo skozi tisočletja uspeli prilagoditi svojim potrebam, da je imela večje storže ter večja in bolj užitna zrna.

ALI VEŠ ...

Nekatero vrste (soška postrv, Zoisova zvončica, alpska možina) najdemo le na določenem območju. Tem vrstam rečemo **endemiti**.

ALI VEŠ ...

Shranjevanje semen na -18°C ohranja kaljivost tudi več kot 100 let, medtem ko na 4°C omogoča srednje-dolgoročno hranjenje, to je običajno 10 do 20 let.

Mina: Sta že kdaj slišala za te kode?

Vida: Ne!

Mina: V parku se bomo posvetili predvsem dvema tipoma. 6210 (*) je sodeč po starih virih nekoč veljal za najbolj razširjen tip travnišča v Sloveniji in je pomembno rastišče kukavičevk. Pomanjkanje sredstev in logistike za obdelovanje orne zemlje v tistih časih je pomnilo tudi manj živine, kmetije niso imele kmetijske mehanizacije in uporabljali so manj gnojil. Prav zaradi tega je bil delež ekstenzivnih suhih travnišč v primerjavi z njivami večji. S kmetijsko revolucijo v 20. stoletju pa se je stanje drastično spremenilo in je ta habitatni tip v opremljenem upadanju. Zato bomo v okviru projekta nabirali tudi semena!

Mina: Vesta, kaj so kukavičke?

Vida in Lan: Seveda, orhideje!

Mina: Drugi habitatni tip, ki ga najdemo v narodnem parku, je 6230*, oziroma vrstno bogata travnišča s prevladujočim navadnim volkom, ki so bolj obsežna le v Karavankah in ponekod v Alpah (Slemenova špica). So med najbolj ogroženimi, prav zaradi spontanega zaraščanja po opuščanju košnje in/ali paše, predvsem v Karavankah, na Pohorju in na Koroškem.

Sicer pa nenehno večanje in urejanje smučišč, umetno zasneževanje in onesnaževanje lokalnih voda ter fizično poškodovanje travne ruše in ozelenjevanje z neprimernimi semenskimi mešanici trajno uniči ta rastišča. Do določene mere rastišča ogrožajo tudi planinci s hojo po travni ruši.

In vesta, kaj še, vsi ti habitatni tipi pa imajo še eno izjemno pomembno funkcijo! To je, da nudijo zavetišče oziroma dom najrazličnejšim žuželkam in pticam, ki pa zaradi opuščanja in zaraščanja teh območij postopoma izginjajo, oziroma zaradi prepogoste košnje ne morejo gnezdit, saj jih neprestano motnja na teh travnikih odvrača od ustvarjanja doma. Prav zaradi tega bomo v projektu merili našo uspešnost obnove travnikov s spremljanjem in popisovanjem vegetacije, ptic in žuželk.

Vida: Ali bi lahko kdaj tudi videli, kako nabirate ta semena?

Lan: To bi bilo zanimivo!

Mina: Seveda! Edini problem je, da bodo skoraj vse rastline, katerih semena bomo zbirali, pobirali sredi poletja, ko pa ste vsi na počitnicah! Mogoče pa bi se lahko dogovorili, da bi nekaj pobranega semena med poletjem potem vi posejali, pred zimo? Imate kakšen prostor mogoče pred šolo?

Vida in Lan: Imamo!

Projekt LIFE FOR SEEDS (LIFE20 NAT/SI/000253) sofinancirajo Evropska unija iz programa LIFE, Sigrid Rausing Trust in Ministrstvo za javno upravo.

SEMENA takšna in drugačna

Kaj pa je sploh razlika med semenom in plodom? Kam spada storž? Katera rastlina svoja semena kar katapultira?

Življenjska doba živih bitij je omejena, zato je za obstanek vrste potrebno razmnoževanje. Z razmnoževanjem nastajajo novi organizmi, na katere se prenašajo tudi nekatere dedne lastnosti staršev.

Živa bitja se lahko razmnožujejo spolno in nespolno.

Cvet je organ, ki služi spolnemu razmnoževanju rastlin. V cvetovih nastajajo moške in ženske spolne celice, s katerimi se rastline spolno razmnožujejo.

ALI VEŠ ...

Nekatere rastline imajo zelo majhne cvetove, a so združeni tako, da so videti kot en velik cvet. Temu pravimo socvetje.

Rastline se lahko razmnožujejo tudi nespolno in sicer tako, da se del stebela, korenine ali lista starševske rastline razvije v novo rastlino.

ALI VEŠ ...

Za razmnoževanje okrasnih rastlin največkrat uporabimo potaknjence, za razmnoževanje jagod pa kar plazeča stebelca ali prtilike.

Oprašitev je ključen del razmnoževanja rastlin. Cvetni prah iz prašnikov (moškega dela cveta) se oprime opraševalca, ki prenese cvetni prah na naslednji cvet, kjer se le-ta prilepi na brazdo (ženski del cveta). Iz oplojenega cveta se razvije plod s semeni.

Vse rastline, ki imajo semena, uvrščamo v skupino semenk. Semenke pa delimo na golosemenke in kritosemenke.

Golosemenke imajo semensko zasnovno golo – prosto ležečo, npr. smreka, medtem ko imajo kritosemenke semensko zasnovno zavarovano – skrito. Del semena skupaj z osemenjem imenujemo plod.

Ljudje v rastlinah vidimo negibne organizme, ki vse življenje prebijejo na enem mestu, ukoreninjene v prst. A tudi rastline potujejo. Semena in plodove raznašajo živali, veter ali voda. Oblika semen in plodov je prilagojena načinu razširjanja.

Plodovi, ki jih raznašajo živali, so običajno sočni in živih barv. Živali plodove pojedjo, neprebavljena semena pa običajno izločijo daleč v stran od materinske

ALI VEŠ ...

Nekatera semena morajo nujno skozi živalski prebavni sistem, da sploh lahko kalijo.

Rastline. Živali lahko semena prenašajo na kožuhu ali perju. Nekatere rastline imajo zato različne oprijemljive strukture, navadno v obliki kaveljčkov ali bodičk.

Semena ali plodovi, ki jih razširja veter, so običajno opremljena z dlacicami (regrat, vrba) ali s 'krilci' (javor). Nekatere rastline pa imajo razvite strukture, ki izstrelijo seme v okolico in s tem same razširjajo semena. Tak primer je nedotika.

REGRAT

NEDOTIKA

PREVERI SVOJE ZNANJE

RASTLINE SO IZGUBILE SVOJA SEMENA.

Poišči jih na strani 9. in vpiši v prazna polja. Razmisli tudi, na kakšen način potujejo. Odgovore najdeš na Triglavski zakladnici.

KUKAVICE

ALI VEŠ ...

Ena orhideja lahko proizvede tudi do 4 milijone semen!

Orhideje za svojo rast in razvoj potrebujejo simbiozo ali sožitje. Ko seme orhideje pade na tla, lahko tam čaka tudi dlje časa na primerne razmere. Orhideja namreč potrebuje pomoč posebne glive, ki ji bo pomagala pri rasti do prvih listov, dokler ne bo rastlina sposobna za nadaljnjo rast s pomočjo fotosinteze. Simbiozen odnos orhideje z glivo se ohranja še naprej, tudi v obratnem smislu, ko rastlina hrani glivo, lahko bi rekli, da se vzpostavi zveza za večno.

REGRAT

ALI VEŠ ...

V eni regratovi lučki je lahko tudi do 300 semen!

ŠPARNICA

ALI VEŠ ...

Rastlina ima zelo značilne 'očalaste' luščke, ki si jih sposedijo čmrlji med letenjem.

JAVOR

ALI VEŠ ...

Listi vseh vrst javorjev so odlična živalska krma.

POKALICA

ALI VEŠ ...

Rastlina se vse bolj uporablja tudi pri pripravi jedi, zato ne bodite presenečeni, če vas bodo v restavraciji presenetili s kosilom, na primer špageti, po katerih bodo potreseni cvetovi pokalice.

KORENJE

ALI VEŠ ...

Listje korenja ima veliko vitaminov in mineralov, zato imajo tudi divji zajci raje vrhnji, zeleni dela korenja, kakor oranžnega? Verjetno zato, ker je slednjega treba izkoptati!

LILJA

ALI VEŠ ...

Lilji se lahko razmnožuje s čebulico, ki jo rastlina naredi v tleh, ali pa s semenom, ki se razvije na cvetu.

Rožni kviz KATERA ROŽA SEM?

Predstavljaš si, da se sprehejaš po cvetočih travnikih ali pa lepih poljih in se za trenutek spremeniš v rožo! Ampak katero? Vsi vemo, da rdeča vrtnica simbolizira strast in ljubezen, vendar kaj pa druge rože? Odločili smo se, da se malce zabavamo. Pripravili smo nekaj preprostih trditev, ki ti bodo pomagale ugotoviti, katera roža si.

POZABAVAJ SE, IZBERI SKLOP TRDITEV IN NA 11. STRANI PREVERI REZULTAT. KATERE TRDITVE SO ZNAČILNE ZATE?

Rad/a hodim v čim višje hribe.
Sem zaljubljen/a.
Moj rojstni dan je med julijem in septembrom.
Rad/a skačem po kamnih na deževen dan.
Obožujem opazovanje neba!

Moja najljubša barva je škrlatna.
Rad/a potujem po Sloveniji in spoznavam nove kraje.
V razredu nisem največji/a med sošolci.
Ko sem zaspan/a moje oči postanejo rahlo zaprte, skoraj da jajčaste oblike.
Na smučišču vedno nosim čelado.

Imam zelo trdo kožo, nisem hitro užaljen/a.
Imam svetlo polt, zato nosim kapo, kadar je močno sonce.
Rad/a jem, karkoli je na mizi, mi paše.
Rad/a imam dobro družbo.
Imam super moderno frizuro.

Obožujem rumeno barvo.
Moje roke so precej kosmate.
Bolezni se me ne primejo tako hitro.
Imam zelo strupen jezik, velikokrat jezikam.
Na pike žuželk sem imun/a.

Sem manjše rasti.
Zjutraj potrebujem veliko časa, da se prebudim.
Imam modre oči.
Obožujem bosonogo tekanje po trati in po snegu.
Čaj je vedno moja prva izbira.

Obožujem vaniljev in čokoladni sladoleđ.
Ko mi je neprijetno, postanem čisto rdeč/a in moja glava postane okrogla.
Rad/a nabiram kamne.
Ne maram čakati v vrsti, kjerkoli!
Od tal lahko odskočim več kot 20 cm.

Obožujem vlažno vreme in skakanje po lužah!
Jabolka so nujna na mojem vsakdanjem jedilniku.
Imam zlatorumene lase, ki se svetijo.
Če me predlogo gledaš, lahko tudi na kratko oslepiš!
Najraje grem na potep na visokogorske pašnike!

Imam zelene oči.
Rad/a plezam po drevesih.
Moji možgani najbolje delujejo takrat, ko drugim ne - spomladi in jeseni!
Obožujem sonce!
Ne prenesem jagod, niti čebule.

ALI VEŠ ...

Metuljnice živijo v sožitju z bakterijami iz rodu *Rhizobium*, ki so sposobne vezave dušika iz zraka.

ZABAVNO in poučno

Če si dobro prebral otroški časopis, potem že veš, da imajo pri opravljanju zelo pomembno vlogo žuželke.

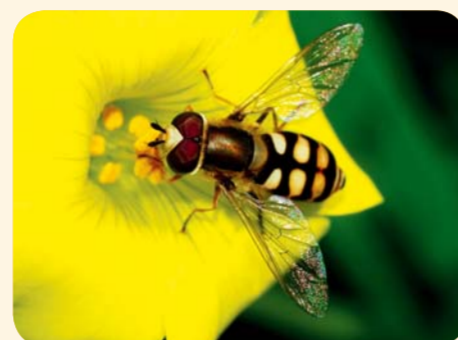
MEDONOSNA ČEBELA

ČMRLJ

ČEBELA SAMOTARKA

MUHA TREPETAJKA

ALI VEŠ ...

Banane oprahujejo netopirji. Lešniki, orehi in druge vetrocvetke niso odvisne od oprahujevalcev, nekatere rastline pa se oprahujejo s pomočjo vode ali pa kar same.

REŠI REBUS

in ugotovi ime rastline

Če je posamezna črka prečrtana, pomeni, da te črke v iskani besedi ni. Enotač dveh črk pa pomeni, da črko na levi strani zamenjaj z desno.

 K = Š
 K = H
 I = S
 N = M
 U = I

Namig: Najbolj značilna rastlina visokih barj.

Namig: Redka postavna rastlina gorskih travnikov.

Namig: Rastlina z zelo drobnimi semeni.

ALI VEŠ ...

Velikost: od 5 do 15 cm
Rastišče: vlažna in kisla tla
Razširjenost: v Sloveniji na visokih barjih na Pokljuki, Jelovici in Pohorju
Zanimivost: Spodnji deli odmirajo in se spreminjajo v šoto, medtem ko zgornji deli neprestano rastejo.

Velikost: od 30 do 80 cm
Rastišče: vedno na apnenčastih tleh in nad 1500 m nadmorske višine.
Razširjenost: Julijske Alpe
Zanimivost: Cvetlica z modrikastimi cvetovi je redka rastlina, ki je daljna sorodnica korenja in peteršilja.

Velikost: od 20 do 50 cm
Rastišče: svetli bukovi gozdovi, med ruševjem in ustaljenim gruščem
Razširjenost: predvsem v alpskem svetu
Zanimivost: To največjo orhidejo v Evropi najdemo celo v okolici Velega polja.

SODELUJ

Imaš vprašanje, ki se navezuje na živali, rastline, kamnine, na vse, kar je v parku? Te zanima, zakaj medved pozimi ne spi? Ali veš, zakaj planinski močerad nima rumenih pik? Svoje vprašanje pošlji na **skupnost.sol@tnp.gov.si** ali na Triglavski narodni park, Ljubljanska 27, 4260 Bled. Odgovor boš lahko prebral v naslednji številki otroškega časopisa.

Rešitev ROŽNI KVIZ

Če si dobro potreniral možgančke, spodaj najdeš rešitev na vprašanje, v katero rožo bi se spremenil glede na trditve, ki te opišejo.

PIKASTOCVETNA KUKAVICA

Cvetni popki in zunanja stran čelade pri odprtih cvetovih so izrazito temno škrlatni.

Razširjena je po vsej Sloveniji.

Rastline so visoke le kakšnih 10-15 centimetrov in imajo zelo majhne cvetove.

Socvetje je sprva strnjeno jajčasto.

Vsi cvetni listi razen medene ustne (največji, spodnji cvetni list) tvorijo čelado in so usmerjeni navzgor.

ARNIKA

Arnika je gorska rastlina, ki prepoznamo po oranžnorumenem koškastem socvetju.

Listi so jajčasti, dolgi 7 cm in imajo dlačice.

Arnika deluje protivnetno. Je odličen antiseptik, kar pomeni, da odlično razkužuje kožo, rane in sluznico.

Arnika je obenem izjemno zdravilna za zunanjo uporabo in nevarna, če jo zaužijemo.

MURKA

Omamni vonj po vaniliji spominja na sorodstvo s tropskimi orhidejami. Nekateri vonj črne murke zaznavajo kot vonj po čokoladi.

Ima škrlatno rdeče cvetove in pri polnem razcvetu okroglo socvetje.

Uspeva na kamnitih področjih.

Kamniška murka je uvrščena na rdeči seznam ogroženih vrst.

Murka je do 20 cm visoka rastlina.

BROKOLI

Na prvi pogled je podoben cvetači, le da je glava običajno temno zelena.

Glavo iz cvetov, ki spominja na drevesno krošnjo, obkrožajo listi, ki pa glave ne prekrivajo tako kot pri cvetači zato se cvetovi obarvajo zeleno.

Na vrtu je njegova vzgoja najuspešnejša spomladi in jeseni.

Je slab сосед jagodam in čebuli.

PLANIKA

Rastlina raste predvsem na apnenčastih kamnitih podlagah na nadmorski višini od 1800 do 3000 metrov.

Po ljudskem izročilu je dar te rože obljuba predanosti ljubljeni osebi.

Cveti med julijem in septembrom.

Planike lahko najdemo na skalnatih jasah, apnenčastih skalah in redkeje tudi na travnikih.

CVETAČA

Glava cvetače je omesenelo socvetje.

Med rastjo je socvetje obkroženo z listi, ki jo ščitijo pred sončno svetlobo in razbarvanjem.

Rada ima veliko hranil.

Najraje raste na polju v družbi ostalih cvetač.

CLUSIJEV SVIŠČ

Clusijev svišč je ena od najpogostejših rastlin, ki v spomladanskih mesecih zacvetijo na apnenčastih gorskih pašnikih in kamnitih tratah. Modro rastlino najdemo tako v visokogorju kot malo nižje v alpskih dolinah.

Pravijo mu tudi svedrci ali zaspančki.

Ta do 10 cm visoka trajnica cveti modro, redko pa se najdejo tudi z belimi cvetovi - albin.

NAVADNA POGAČICA

Zlato pogačico boste našli na vlažnih tleh.

Ponekod pogačico imenujejo tudi zlato jabolko.

Cvetovi so veliki, do 3 cm široki in zlatorumeni.

V Sloveniji je značilnica gorskih in visokogorskih pašnikov.

i

UPORABNE
INFORMACIJETRIGLAVSKI
NARODNI PARK
www.tnp.si

Sledite nam

FOTOGRAFIJA NA NASLOVNICI
Kukavica • Tanja Menegalija

TRIGLAVSKI NARODNI PARK

2022/2023
Letnik 6, št. 7
Maj 2023IZDAJATELJ
Triglavski narodni park
Ljubljanska cesta 27
4260 Bled, Slovenija
T: 04 578 02 00
E: triglavski-narodni-park
@tnp.gov.si
www.tnp.siZANI
Dr. Tit Potočnik
direktor Triglavskega
narodnega parka

BLEJ, MAJ 2023

NAKLADA
10.000 izvodovBESEDILA
Maja Fajdiga Komar
Tina Komac
Jurka Lesjak
mag. Tanja Menegalija
Mojca PintarRISBE
Invida d.o.o.
Mojca PintarAVTOR ZEMLEVIDA
Jaka ModicFOTOGRAFIJE
Arhiv TNP
Florijan Tišler
platforma Pixabay
platforma FreepikLEKTURA
Darja PretnarUREDILA
Mojca PintarOBLIKOVNA ZASNOVA
Barbara BogatajPOSTAVITEV
Mojca Pintar in Gaya d.o.o.TISK
Gaya d.o.o.

Publikacija je izdana v okviru projekta LIFE FOR SEEDS (LIFE20 NAT/SL/000253), ki ga sofinancirajo Evropska unija iz programa LIFE, Sigrid Rausing Trust in Ministrstvo za javno upravo.

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA NARAVNE VIRE IN PROSTORAvtohtone vrste
DOMAČIH ŽIVALI

BOVŠKA OVCA

Dobro sem prilagojena na skromno okolje. Svojim rejcem dam veliko mleka, iz katerega nastane odlični Bovški sir.

BOHINJSKA CIKA

Sem lažja od drugih sort krav, imam krajše noge, zato lahko spretno hodim v strmine in se pasem tudi po planinah. Sem rdečkasto rjave barve z belimi lisami, zato me lahko hitro prepoznaš.

DREŽNIŠKA KOZA

Imam zelo spretno noge in telo, zato se lahko pasem tudi po strminah, ki so kravam nedostopne. Ker sem zelo živahna in svojeglava, mora zame skrbeti dober gospodar.

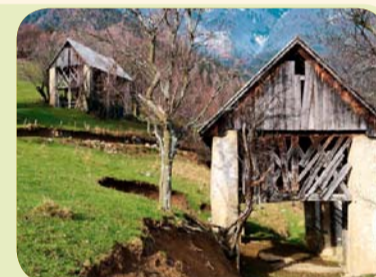
IZ POTREBE PO PREŽIVETJU JE ČLOVEK OBLIKOVAL KULTURNO KRAJINO.

Medtem ko so živali na paši, se na travnikih v dolini in na senožetih pripravi krma za mrzlejši del leta. Včasih so vse travnike kosili ročno, s kosami, kar je prava spretnost! Pokosili so tudi najbolj strme bregove, saj krme nikoli ni bilo dovolj.

Pokošeno travo je treba dobro posušiti, da je primerna za krmlilo v naslednjih mesecih. Tradicionalno se travna krma več dni suši na tleh, vmes jo je treba večkrat obrniti, pred roso pa spraviti v kopice in nato spet »razstlati.«

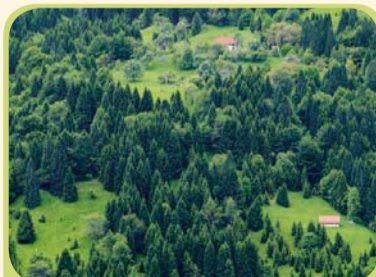
Zaradi nepredvidljivega vremena in pogostih padavin, so v teh krajih kozolci najprimernejši za sušenje sena. Kozolci so po obliki zelo raznoliki!

TU SEM
DOMA

Tak način sušenja travne krme je koristen tudi zato, ker travniške rastline v tem času pospešeno zorijo in odmečejo semena, travniki pa se tako naravno obnavljajo, ohranja se tudi njihova bogata vrstna sestava.

Seno ponekod hranijo v posebnih stavbah - senikih ali svisljih, ki so razpršeni po pokrajini. Seniki so majhni in preprosti, ponekod so v celoti leseni, drugje so tudi zidani iz kamna.

Danes se zaradi upadanja, zmanjševanja kmetijstva in s tem paše in košnje nekdanji travniki in pašniki hitro zaraščajo.

ALI VEŠ ...

Na Bovškem so namesto kozolcev postavljali »ostrgače«.

ALI VEŠ ...

Narava je kot potrpežljiva učiteljica, ki nesebično razkriva svoje zaklade, če le znamo ceniti njihovo edinstvenost. Zato je zelo pomembno, da se v naravnem okolju znamo pravilno obnašati.

Včasih gre tudi kaj narobe ... Avtohtone pasme domačih živali: bohinjska cika, bovška ovca in drežniška koza pa so tudi glavni junaki naših animiranih filmov.

Poglejte, kaj vse so ušpicali.

ALI VEŠ ...

Travnike in pašnike, ki ležijo nižje od gozdne meje, je izoblikoval človek z izsekavanjem gozdov, da je s tem pridobil pašne in obdelovalne površine. Po naravni poti so se travišča pri nas oblikovala le nad gornjo gozdno mejo, kjer predvsem nizke temperature zavirajo rast strnjene gozda.

